

Faszén vagy kőszén

Mária Terézia 1766. évi rendelete pénzzutalmat tűzött ki a kőszénleletek bejelentőinek. 1767 őszén a szomolnoki bányafelügyelőség segédtsíjtje szerzett jogosítványt a Diósgyőr felett félóra járásra lévő kőszénre. 1769-ben Fazola Henrik is bejelentett Tardona, Parasznya, Mályinka határában három kőszéntelepet, de a bányászat nem kezdődött el, hiszen csak 45 év múlva kezdett működni az újmassai nagyolvasztó, ami kevés kőszénre is felhasználható.

A parasznai kőszénre a Helytartótanács is felfigyelt, tájékoztatást kért és az uradalom 1787. évi jelentése szerint „Parasznya falu területén, egy völgyben, amelyet rengeteg erdők vesznek körül, három helyen is találni nagy mennyiségben ilyen köveket ... csak a minőség ... és a fuvarozás kérdése jönne még számításba ... a további kegyelmes rendelkezésig az ilyesfajta kövek kiásásának folytatásától elálunk.”

II. József 1788. évi rendelkezése a földbirtok tartozékának nyilvánította a kőszénre. A „faszükség pótlására” térítés ellenében mindenütt engedélyezték a szénbányászatot, de Diósgyőrben nem jutottak „bérfizetési egyezésre”. Az uradalom, mint a rengeteg erdő” megelégedett a szénfa ölenkénti 18 krajcáros árával, nem kellett törődnie a faszénégetéssel és 2-3 ezer forint bevétele így is volt évente.

A 19. század elején Nyugat-Európában a drága faszenet már kokszra cserélték, de Fazola Frigyes még csak a kőszénrel történő cementacél gyártási kísérleteit kezdte el Ómassán. Kérte egy szénbánya bérbeadását, „azt azonban a tisztség el nem fogadván abba maradt”. Jellemzi az uradalom magatartását, hogy Fazolával nem tudtak/akartak megállapodni, de „a kinek fog tettszeni egy 4 marhás jól-megrakott szekérral 12 krajcárért készek lesznek adni.”

Így alakult ki, hogy a kőszén kitermelése és forgalmazása „népi” foglalkozás lett, amelyet a fuvarosok, parasztok végeztek. Megkeresték a szénkibúvásokat, suvadásokat és a néhány méteres vágatokból kiásva ökrös szekéren szállították ki a szenet. Az erdőőr igazolta és minden szekeret 15 mázsával és 1 krajcár egységárral számolva a számvevő beszédte a szén árát.

1810-ben Fazola kérte a kamarától, hogy mázsánként 1/4 krajcárért szent bányászhaszon. Az engedélyt megkapta, de az uradalmi „erdő-számtartó” csak ott engedélyezte, „ahol azt a fa esetleges hiánya következtében alkalmazni kell.”

1812-ben Borsod vármegye főszolgabírája is jelentette: „a’ diósgyőri erdőkben a’ kőszének két helyen található, úgymint a’ Csanyik völgyön és a’ Bikkes völgyön”. A bányászatot elkezdheték, mert 1813-ban a „vasgyáriak által elkövetett erdei kihágások és kártételek” miatt levelezett az uradalom a kamarával.

Üzembe helyezték Újmassát és a sikeres kísérletek alapján Fazola 1816-ban újra javasolta, hogy a szénbányákat adják át a vasgyárnak, de terve nem sikerült. 1817-ben ismét kérte a szénbányák bérbevitelét, de válaszul a Zólyom megyei Rhónicra helyezték.

1815-ben véget értek a napóleoni háborúk, megszűnt a konjunktúra, a bécsi kamara nem engedhette meg, hogy a diósgyőri vas és acél rontsa a „steyer vas” piacát. Az 1818-as kamarai utasítás is előírta az erdőmesternek, hogy a kőfejtőket, az agyag-, kavics- és kőszénbányákat „árverésen és szerződéssel, a magasabb jóváhagyás betartásával kell használatba adni”. Bérbe is adták az egyik bányát a diósgyőri kovácsoknak, 1822-ben pedig felhagytak a tardonai bányát, mert „az erdők sokasága’ s a fa temérdeksége miatt hasznosan gazdálkodni nem lehetett.”

A kamara azt is előírta, hogy a vasgyárnak átadott szénfa mellett az erdőmester igyekezzen minél több faszenet is eladni, mert az ölfa kiszállítása nehéz és drága, a „szenet viszont kis súlya miatt el lehet szállítani”. Előírták, hogy 1 öl 5 lábnyi szénfából 10 „maass” (25 pozsonyi mérő = 15 hektoliter) faszen termelendő.

Mindkét kamarának érdeke volt, hogy a faszenes technológia fenntartásával akadályozzák a diósgyőri acélgyártás fejlesztését. Jól jellemzi ezt a faszén és a kőszén termelésében foglalkoztatottak létszáma; pl. 1848. október 21-én 7 favágó, 36 szénégető, 14 fuvaros, 9 ács, 16 bányász volt a vasgyár állományában.

1861-ben 19 247 mázsa faszenet használt fel a vasgyár és ugyanakkor összesen 40 460 mázsa kőszénre

bányásztak az uradalom erdeiben. A Szomolnoki Bányafelügyelőség ismét kérte, hogy milyen feltételek mellett veheti igénybe az uradalom szénbányáinak egy részét? Az egri pénzügyi felügyelőség válasza: „tegyen erre nézve is részletes javaslatot”. Kiemelték azonban, hogy az „uradalom érdeke ... a vasgyár továbbra is fennálljon, sőt a kohóüzemnél abban a mértékben fogyasztson több faszenet, amilyen mértékben ... a barnaszén tüzelés mellett kibővíül”.

Az erdőhivatal 1864. évi jelentése szomorú képet festett a szénbányászatról, 2105 tonnára csökkent a termelés, nincs elég fuvaros, javasolták a termelés növelését, vasútépítést. A termelés azonban nem bővíthetett, mert 1866. június 14-én a szénkamra porig égett és nem engedték többet befűteni a nagyolvasztót.

A kiegyezés utáni iparfejlesztés helyének kiválasztásánál is mérlegelték; faszénégetésre alkalmas erdőterület áll rendelkezésre.

Az 1870-ben üzembe helyezett új vasgyár feladata az évi 11 200 tonna vasúti sín és a kapcsolószerek gyártása volt. Többbszörösére növekedett a vastermelés, de a faszénigény nem változott és *Divald* utasítása szerint házilag végezték a szenítést. 1878-ban arról vitáztak eleink, hogy a kohászatban szokásos 10 köblábas ferde oldalú, vagy a „szabályrendeletileg előírt” 2 hektoliteres derékszögű ládával mérjék a faszenet. A kísérlet a kohászokat igazolta, a derékszögű edénybe 6,6 %-kal kevesebb faszén fért, ezért a 300 literes, ferdeszögű láda lett a mérőeszköz.

Bedő Albert adatai szerint 1880 és 1884 között évente 50 000 hl faszén, 1500 m³ bányafa, 1500 m³ épület- és szerszámfa volt a vasgyár fogyasztása. A feljegyzések szerint a 20. század elején „mivel a műfa 10 %, a szenítésre szánt vágásokat rendszeresen, mint szénfát termeljük ki és rakásoltatjuk ürméterekbe.”

Az 1887. évi diósgyőri üzemtervben az 1461,4 kat. holdas „B” gazdasági osztályt középerdő üzemosztálynak jelölték ki, ahol a felfa 100 éves szálerdő, az aljfa sarjerdő üzemmódban és 60 éves vágásfordulóval a bányafa-ellátást szolgálta volna. A rohamosan fejlődő szénbányászat faigényét azonban nem lehetett 840 ha erdőből biztosítani, ezért az 1901-es új üzemtervben felhagytak a középerdő üzemmóddal és a vasgyár ott vásárolta a bányafát és a faszenet, ahonnan a kedvezőbb ajánlatot kapta.

Járásai Lőrinc